

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	فصل مقدماتی: تبیین مفاهیم، فلسفه وضع و تاریخچه دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان
۵	گفتار اول: تبیین مفاهیم
۵	بند اول: کودکی و نوجوانی
۱۲	بند دوم: کودک و نوجوان متهم به نقض قوانین کیفری
۱۴	بند سوم: مفهوم دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان
۱۵	گفتار دوم: فلسفه وضع دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان
۱۸	گفتار سوم: تاریخچه دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان
بخش اول: کشف، تعقیب و تحقیقات مقدماتی دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان	
۲۶	فصل اول: کشف و تعقیب جرایم کودکان و نوجوانان
۲۶	گفتار اول: کشف جرایم کودکان و نوجوانان
۲۶	بند اول: مفهوم کشف جرم و طبقه‌بندی جرایم در این مرحله
۳۰	بند دوم: متصدی پیگیری کشف جرم
۳۳	بند سوم: وظایف و اختیارات پلیس ویژه کودکان و نوجوانان (با تأکید بر لایحه پیشنهادی قوه قضائیه)
۴۰	بند چهارم: وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در مقررات کنونی
۵۲	گفتار دوم: تعقیب جرایم کودکان و نوجوانان
۵۲	بند اول: مفهوم تعقیب جرم
۵۵	بند دوم: مقام تعقیب در دادرسی کیفری کودکان و نوجوانان
۵۸	بند سوم: وظایف و اختیارات مقام تعقیب جرایم کودکان و نوجوانان
فصل دوم: تحقیقات مقدماتی رسیدگی به اتهام کودکان و نوجوانان	
۹۲	گفتار اول: مفهوم، متصدی و ویژگی‌های تحقیقات مقدماتی در دادرسی ویژه کودکان و نوجوانان
۹۲	بند اول: مفهوم تحقیقات مقدماتی
۹۴	بند دوم: متصدی تحقیقات مقدماتی

۹۷	بند سوم: ویژگی‌های تحقیقات مقدماتی
۱۰۲	گفتار دوم: نحوه دسترسی، جمع‌آوری ادله و بازجویی کودکان و نوجوانان متهم به ...
۱۰۳	بند اول: نحوه دسترسی به کودکان و نوجوانان متهم به نقض قوانین کیفری
۱۱۱	بند دوم: جمع‌آوری و ارزیابی ادله
۱۳۳	بند سوم: بازجویی از کودکان و نوجوانان
۱۳۸	گفتار سوم: حق داشتن وکیل، پرونده شخصیت، صدور قرارهای تأمین کیفری، ...
۱۳۸	بند اول: حق داشتن وکیل
۱۴۳	بند دوم: تشکیل پرونده شخصیت
۱۴۹	بند سوم: صدور قرار تأمین کیفری و نظارت قضایی
۱۸۵	بند چهارم: صدور قرارهای نهایی
	بخش دوم: سازمان، صلاحیت، اصول، تشریفات رسیدگی و طرق اعتراض ...
۱۹۹	فصل اول: سازمان، صلاحیت و اصول رسیدگی در دادگاه‌های اطفال و نوجوانان
۱۹۹	گفتار اول: سازمان و صلاحیت دادگاه‌های اطفال و نوجوانان
۱۹۹	بند اول: سازمان دادگاه‌های کیفری کودکان و نوجوانان
۲۱۷	بند دوم: صلاحیت مراجع قضایی کودکان و نوجوانان
۲۴۳	گفتار دوم: اصول رسیدگی در دادگاه‌های اطفال و نوجوانان
۲۴۴	بند اول: اصل غیرعلنی بودن و رعایت بهترین منافع کودکان و نوجوانان در فرایند دادرسی
۲۴۹	بند دوم: اصل ضرورت حضور والدین یا سرپرست قانونی و آموزش دوره‌ای کنشگران دادرسی
۲۵۱	بند سوم: اصل لزوم اخذ نظر مشاوران متخصص و امکان تجدیدنظر در ...
۲۵۵	فصل دوم: تشریفات رسیدگی و طرق اعتراض به آراء دادگاه‌های کودکان و نوجوانان
۲۵۵	گفتار اول: تشریفات رسیدگی در دادگاه‌های اطفال و نوجوانان
۲۵۵	بند اول: شروع و مقدمات رسیدگی
۲۶۳	بند دوم: ترتیب رسیدگی
۲۷۴	بند سوم: نحوه صدور رأی و ابلاغ آن
۲۷۷	گفتار دوم: طرق اعتراض به آراء دادگاه‌های اطفال و نوجوانان
۲۷۷	بند اول: واخواهی و تجدیدنظرخواهی
۲۹۵	بند دوم: فرجام‌خواهی و اعاده دادرسی
۳۱۲	کتابنامه

نشانه‌های اختصاری

- حداقل قواعد استاندارد دادرسی نوجوانان مصوب ۱۹۸۵ میلادی سازمان ملل متحد قواعد پکن
قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات سال ۱۳۹۴ ه.ش ق.آ.د.ک ۱۳۹۲
قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ ق.آ.د.م ۱۳۷۹
قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب سال ۱۳۷۸ ه.ش
ق.آ.د.ک ۱۳۷۸
قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ ه.ش
ق.ا.ق.ت.د.ع.و.ا ۱۳۸۱
قانون اصول محاکمات جزایی مصوب سال ۱۲۹۱ ه.ش ق.آ.د.ک ۱۲۹۱
قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب سال ۱۳۳۸ ه.ش ق.ت.د.ا.ب ۱۳۳۸
قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب سال ۱۳۷۳ ه.ش ق.ت.د.ع.ا.مصوب ۱۳۷۳
قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ه.ش ق.م.ا.مصوب ۱۳۹۲
قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ ه.ش ق.م.ع.مصوب ۱۳۰۴

پیشگفتار

حقوق کیفری کودکان و نوجوانان شاخه‌ای فنی-تخصصی از رشته حقوق کیفری است که موضوعات آن اختصاص به حقوق کیفری ماهوی و شکلی کودکان و نوجوانان در معرض خطر، بزه‌دیده، شاهد جرم و متهم به نقض قوانین کیفری دارد.

به لحاظ فرض عدم رشد جزایی افراد مذکور تا سن ۱۸ سال تمام خورشیدی، در حقوق کیفری تخصصی مزبور تمرکز به حمایت از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنان براساس رعایت اصل تأمین بهترین منافع است.

طلیعه پیدایش حقوق کیفری کودکان و نوجوانان را باید تصویب اسناد حقوق بشر بین‌المللی مولوی و ارشادی سازمان ملل متحد به‌ویژه دو سند مهم حداقل قواعد استاندارد دادرسی نوجوانان مصوب ۱۹۸۵ مشهور به قواعد پکن و پیمان‌نامه حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ م دانست.

بخش مهمی از حقوق کیفری کودکان و نوجوانان مربوط به نحوه دادرسی ویژه آن دسته از کودکان و نوجوانانی است که برحسب حقوق موضوعه کشورها، متهم به نقض قوانین کیفری هستند.

طبق توصیه اسناد بین‌المللی فوق، کودکان و نوجوانان مزبور باید در فرایند دادرسی علاوه بر برخورداری از حقوق دفاعی بزرگسالان از قبیل اصل برائت، قانونی بودن دادرسی، منع شکنجه‌های جسمی-روانی، حق اعتراض به آراء دادگاه‌ها، اصل منع مجازات مضاعف و اصل دو درجه‌ای بودن رسیدگی، به لحاظ شرایط ویژه آسیب‌پذیری‌شان از امتیازات ویژه حقوق دفاعی دیگر از قبیل رعایت اصل تأمین بهترین منافع، لزوم تشکیل مرجع قضایی مستقل، داشتن پلیس و قاضی ویژه متخصص در حوزه دادرسی کودک و نوجوان، لزوم حضور مشاوران جرم‌شناس، علوم اجتماعی و روان‌شناسی به هنگام رسیدگی به اتهام، توسعه استفاده از پرونده شخصیت، توسعه حق داشتن وکیل تسخیری و ... برخوردار باشند.

اسناد بین‌المللی مورد اشاره مغایرتی با احکام شرع مقدس اسلام ندارند. به همین جهت از گذشته تاکنون در سوابق تقنینی ایران، به‌ویژه قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب

۱۳۳۸، قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ و به خصوص قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات ۱۳۹۴ که مورد تأیید شورای نگهبان قانون اساسی ایران از حیث انطباق با احکام شریعت قرار گرفته است، بسیاری از امتیازات مزبور پذیرفته شده است.

وانگهی ایران از جمله کشورهای قریب به اتفاقی است که پیمان‌نامه حقوق کودک را در سال ۱۳۷۲ امضا کرده و بدان متعهد است و طبق ماده ۹ قانون مدنی به منزله قوانین عادی داخلی به مفاد آن باید عمل کرد.

با کمال مسرت براساس مساعی دکترین حقوقی در دانشگاه‌های کشور و اقدام قابل تقدیر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای نهادینه کردن حقوق کیفری کودکان و نوجوانان در آموزش عالی و رویه قضایی، از اوایل دهه ۹۰ کارشناسی ارشد حقوق کیفری کودکان و نوجوانان تصویب و در برخی دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه علامه، محل خدمت نگارنده، تأسیس شده است.

در دوره کارشناسی ارشد مزبور چهار واحد درسی تحت عنوان «دادرسی ویژه اطفال ۲ و ۱» جزء دروس اصلی این دوره است.

نگارنده این سطور از دو دهه قبل، به خاطر احساس نیازی که در ارائه این درس برای دانشجویان ارشد وجود داشت، به تدریس دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان در ابتدا به عنوان یک موضوع درسی از حقوق کیفری و سپس با تأسیس این دوره برای ارائه دروس مزبور در دانشگاه محل خدمت و دانشگاه آزاد اسلامی اشتغال داشته و دارد. بر این اساس از مدتی قبل با جمع‌آوری جزوه‌های درسی کلاس، نگارش کتاب حاضر را آغاز کردم.

موضوع کتاب حاضر ناظر به حقوق دفاعی کودکان و نوجوانان متهم به نقض قوانین کیفری و کیفیت واکنش مقامات انتظامی و قضایی در قبال افراد مذکور است. در این کتاب به فرایند رسیدگی از مرحله کشف جرم تا محاکمه و اعتراض به آراء دادگاه‌های اطفال و نوجوانان منطبق با سرفصل دروس مورد اشاره وزارت متبوع و تمرکز بر مقررات ویژه دادرسی کودکان و نوجوانان پرداخته شده است.

با وجود این، مستند به مواد ۴۰۲ و ۵۶۸ قانون آیین دادرسی کیفری، در صورتی که راجع به یکی از موضوعات مربوط، مقررات ویژه‌ای وجود نداشته باشد، مقررات عمومی آیین دادرسی کیفری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

در بررسی و تحلیل مقررات ویژه و عمومی، با توجه به این که دادرسی کیفری ویژه کودکان و نوجوانان وسیله‌ای برای تحقق اصلاح و تربیت ایشان است، مستند به اسناد بین‌المللی مورد اشاره در صدر کلام و ماده ۴۵ قانون حمایت خانواده که به صراحت رعایت اصل تأمین بهترین منافع را در کلیه دادگاه‌های ایران از جمله دادگاه‌های اطفال و نوجوانان مطرح کرده است، اصل مزبور به عنوان راهنمای عمل و با تفسیری کودک‌مدارانه مورد عنایت نگارنده بوده است.

در عین حال از قاطبه استادان و متخصصان بزرگوار علوم جنایی، حقوق بشر، حقوق کودک و به ویژه دادرسی کیفری خاضعانه استدعا دارم که چنانچه با صرف وقت ارزشمند خود در مطالعه کتاب نقد و نظری بر مطالب آن داشته باشند، نگارنده را از افاضات عالمانه خود بهره‌مند سازند.

در خاتمه بر خود فرض می‌دانم که از همراهان عزیزی که در ارائه نظرات صائب خود و حروف چینی، ویراستاری و صفحه‌آرایی به نگارنده این سطور در مرحله تألیف کتاب یاری رسانده‌اند، به ویژه دانشجویان عزیزم جناب آقای امیرحسین عابدی نیستانک، دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی و دانشجوی گرامی کارشناسی حقوق سرکار خانم یکتا سالک‌مقدم، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی و نیز از مدیریت و عزیزان سازمان سمت که همواره در انتشار و توسعه کتب درسی با ارزش تلاش وافر داشته‌اند، تشکر و امتنان ویژه داشته باشم.

دکتر حسنعلی مؤذن‌زادگان

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی